

МОДЕЛЬ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ФІЛОЛОГІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ АВТОНОМНОГО НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

MODEL OF THE PROCESS OF FORMING PHILOLOGY STUDENTS' READINESS FOR THE APPLICATION OF AUTONOMOUS LEARNING IN PROFESSIONAL ACTIVITY

У статті розглянуто модель процесу формування готовності майбутніх філологів до застосування автономного навчання у професійній діяльності, що зумовлено сучасними вимогами до фахівця нового покоління, здатного до безперервного самовдосконалення, відповідального прийняття рішень та самостійної професійної діяльності. Актуальність дослідження обумовлена необхідністю педагогічно обґрунтованого підходу до розвитку автономності студентів філологічних спеціальностей, що є ключовою складовою професійної компетентності. Метою статті є побудова та характеристика моделі процесу формування готовності до автономного навчання на засадах системного, компетентнісного та особистісно-діяльнісного підходів.

Для досягнення цієї мети було використано низку методів: ретроспективний аналіз наукових джерел, системно-структурний аналіз, узагальнення педагогічного досвіду, педагогічне спостереження та порівняння. У результаті визначено основні складові поняття «готовності до автономного навчання» як інтегральної якості особистості філолога, що включає наявність мотивації, знань, умінь, досвіду й стратегій самостійної навчальної діяльності.

Автором виокремлено чотири компоненти автономного навчання: мотиваційний, когнітивний, операційний та рефлексивний, які формують основу для побудови відповідної моделі. Зазначена модель складається з чотирьох взаємопов'язаних блоків: цільового (визначення мети та завдань), теоретичного (методологічні підходи), процесуального (компоненти готовності, організаційно-педагогічні умови, методи й форми навчання) та рефлексивного (оцінка рівня сформованості готовності).

Особливу увагу приділено аналізу сучасних освітніх практик, що сприяють формуванню автономності: проєктному навчанню, технології «перевернутого класу», веб-квестам, створенню портфоліо, впровадженню індивідуальних навчальних траєкторій та онлайн-курсів. Обґрунтовано доцільність інтеграції знань про автономне навчання до змісту фахової підготовки, орієнтації на особистісні стилі навчання та розвиток самоконтролю.

Запропонована модель дозволяє системно організувати педагогічний вплив з метою формування у студентів готовності до самостійної професійної діяльності, забезпечує поступовий перехід до самонавчання та сприяє професійному становленню. Практична значущість моделі полягає у можливості її впровадження в освітній процес закладів вищої освіти з метою підвищення ефективності підготовки майбутніх філологів до реалій сучасного ринку праці.

Ключові слова: автономне навчання, готовність, філологи, модель, професійна діяльність, самонавчання, компетентність, особистісно-діяльнісний підхід.

The article is devoted to the development and characterization of a model for the formation of future philologists' readiness to apply autonomous learning in their professional activity. In the context of the modern educational paradigm, the ability for self-directed and lifelong learning is recognized as a key feature of a qualified specialist. This is particularly relevant for philologists, whose professional effectiveness depends significantly on continuous self-improvement, responsibility, and the ability to independently organize their learning process. The authors highlight the need for a pedagogically grounded model that facilitates the systematic formation of such readiness.

The study is based on a comprehensive analysis of scientific literature and employs a variety of research methods: retrospective analysis to assess the current state of the issue and refine the conceptual framework; system-structural analysis to define the logical and content structure of the model and to explore intercomponent connections; generalization of pedagogical experience; pedagogical observation and comparative analysis within the formative experiment.

The model is constructed on the foundation of systemic, competency-based, and personality-activity approaches. It consists of four interconnected blocks: target, theoretical, procedural, and reflective. The target block specifies the goal and main tasks of the process. The theoretical block integrates the principles of methodological approaches. The procedural block outlines the main components of readiness (motivational, cognitive, operational, and reflective), organizational-pedagogical conditions, content, methods, and forms of training. The reflective block provides for the evaluation of outcomes based on established criteria, indicators, and levels.

Special emphasis is placed on the implementation of innovative educational forms such as project-based learning, flipped classroom, web quests, portfolio creation, individualized learning trajectories, and online courses with self-assessment elements. These methods foster motivation, self-regulation, and engagement in educational activities. Additionally, the paper underscores the role of psychological and pedagogical factors, particularly motivation, in the development of autonomy.

The article argues that the readiness of future philologists to engage in autonomous learning constitutes an integral personal quality that includes the mastery of learning strategies, a stable motivation for self-development, and the capacity to implement these strategies in professional practice. The effectiveness of the proposed model lies in its ability to systematize pedagogical efforts, optimize the structure of professional training, and promote the transition from external guidance to independent learning.

Key words: autonomous learning, professional training, philological education, readiness formation, educational model, self-regulated learning, motivation, competence-based approach, reflective practice, lifelong learning.

УДК 378.147:81'243

DOI <https://doi.org/10.32782/ip/88.29>

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Іжко Є.С.,

orcid.org/0000-0002-3971-7813

канд. пед. наук,
доцент кафедри романо-германської
філології

Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара

Постановка проблеми у загальному вигляді.

У сучасних умовах євроінтеграції та глобалізації знань особливої ваги набуває здатність фахівців до безперервного саморозвитку та ефективного використання технологій автономного навчання. Підготовка майбутніх філологів вимагає не лише ґрунтовних теоретичних знань і практичних умінь, а й сформованої готовності до самостійного здобуття нових компетентностей, що забезпечує їхню конкурентоспроможність на ринку праці. Сучасна освітня парадигма акцентує увагу на розвитку автономності як ключової риси фахівця нового покоління, здатного до самостійного прийняття рішень, професійного самовдосконалення та відповідального навчання протягом усього життя. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває формування готовності майбутніх філологів до застосування автономного навчання в умовах їхньої професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання автономного навчання та педагогічного моделювання активно досліджувались у працях таких вітчизняних та зарубіжних учених, Н. Дмитренко [1], Л. Журавської [2], О. Комар [6], О. Смольнікової [7], Ф. Бензона [8], П. Бімеля [9], У. Рампілльона [9].

Для нашого дослідження вважаємо важливими підходи, представлені у функціональній моделі самокерованого автономного навчання Л. Журавської, яка акцентує на цілісному підході до розвитку автономності як здатності студента самостійно планувати, організовувати, контролювати та оцінювати власну навчальну діяльність. Авторка підкреслює, що «функціональна модель самокерованого автономного навчання студентів передбачає взаємодію мотиваційно-цільового, змістово-процесуального, організаційно-технологічного та рефлексивно-оцінювального компонентів, які забезпечують перехід студента від зовнішньої педагогічної підтримки до повної самостійності в навчанні» [2, с. 53].

У контексті формування готовності майбутніх філологів до автономного навчання доцільно враховувати досвід британських вищих навчальних закладів. Зокрема, О. Г. Смольнікова [7] систематизувала моделі автономного навчання, які акцентують на важливості мотивації, самоконтролю та метакогнітивного усвідомлення як ключових чинників розвитку автономії студентів.

Окреслюючи психолого-педагогічні умови ефективного формування готовності до автономного навчання, слід враховувати роль мотиваційного чинника як одного з ключових. Так, О. Комар [6] наголошує, що мотивація до автономного навчання формується через поєднання внутрішніх і зовнішніх чинників, зокрема особистісних установок, навчальних стратегій та підтримки з боку викладачів. Такий підхід засвідчує важливість створення навчального середовища, що сприяє

самореалізації студентів, підвищенню рівня відповідальності та залученню до активної навчальної діяльності, що є необхідними передумовами автономного навчання у філологічній освіті.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукових джерел свідчить про недостатню розробленість теоретичних і методичних основ формування готовності філологів до застосування автономного навчання у професійній діяльності. Наявні підходи здебільшого зосереджуються на окремих аспектах (мотиваційному, когнітивному, технологічному), що ускладнює цілісне бачення процесу. Це зумовлює необхідність створення моделі, яка б комплексно відображала структуру, етапи й педагогічні умови формування готовності майбутніх філологів до автономного навчання та сприяла підвищенню ефективності їхньої професійної підготовки.

Метою нашої статті є представлення та характеристика моделі процесу формування готовності майбутніх філологів до застосування автономного навчання на основі системного, компетентнісного та особистісно-діяльнісного підходів.

Виклад основного матеріалу. З урахуванням наукових доробок вчених [1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9] пропонуємо розглядати «автономне навчання як самостійне, когнітивне і конструктивне навчання за підтримки викладача, яке передбачає володіння студентом умінням самостійно визначати мету, організувати та структурувати свій процес навчання, оцінювати свої результати, використовуючи різні стратегії й методи навчання» [3, 127].

«Враховуючи специфіку професійної діяльності філологів-перекладачів, формування у вищих навчальних закладах готовності майбутніх філологів до застосування автономного навчання у професійній діяльності можна розглядати як процес оволодіння необхідними знаннями, вміннями й навичками та набуття відповідного досвіду. Під результатом цього процесу – готовністю майбутніх філологів до застосування автономного навчання у професійній діяльності – розуміємо інтегральну якість філолога, що поєднує володіння стратегіями автономного навчання та стійку мотивацію і здатність до їх використання у професійній діяльності» [4, 48].

«На підставі досліджень ми виділили чотири основні компоненти автономного навчання студентів-філологів: мотиваційний (інтерес до автономного навчання), когнітивний (знання про стратегії та техніки навчання); операційний (використання власного стилю навчання, новітніх методів та форм навчання) і рефлексивний (самоорганізація та самооцінка в процесі навчання). На нашу думку, їх сформованість забезпечує стан готовності до автономного навчання» [3, 127].

Обґрунтовуючи модель формування готовності майбутніх філологів до застосування автономного

навчання, важливо враховувати організаційно-педагогічні умови, які забезпечують ефективність цього процесу. У попередніх дослідженнях нами було визначено такі умови, як: «інтеграція до змісту підготовки майбутніх філологів-перекладачів знань про поняття та сутність автономного навчання, базові стратегії навчання, уміння й навички самоконтролю; орієнтація студентів на індивідуальний стиль навчання з метою більш ефективного засвоєння матеріалу та самовдосконалення; упровадження в процес навчання майбутніх філологів новітніх методів і форм навчання» [4, 48].

На основі визначених компонентів автономного навчання, організаційно-педагогічних умов, методів та форм навчання можна запропонувати модель формування готовності майбутніх філологів до застосування автономного навчання у професійній діяльності (рис. 1), яка містить чотири взаємопов'язаних блоки, а саме: цільовий, теоретичний, процесуальний, рефлексивний. Виділення структурних блоків запропонованої нами моделі дозволяють розкрити внутрішню організацію процесу формування готовності студентів-філологів до застосування автономного навчання у професійній діяльності.

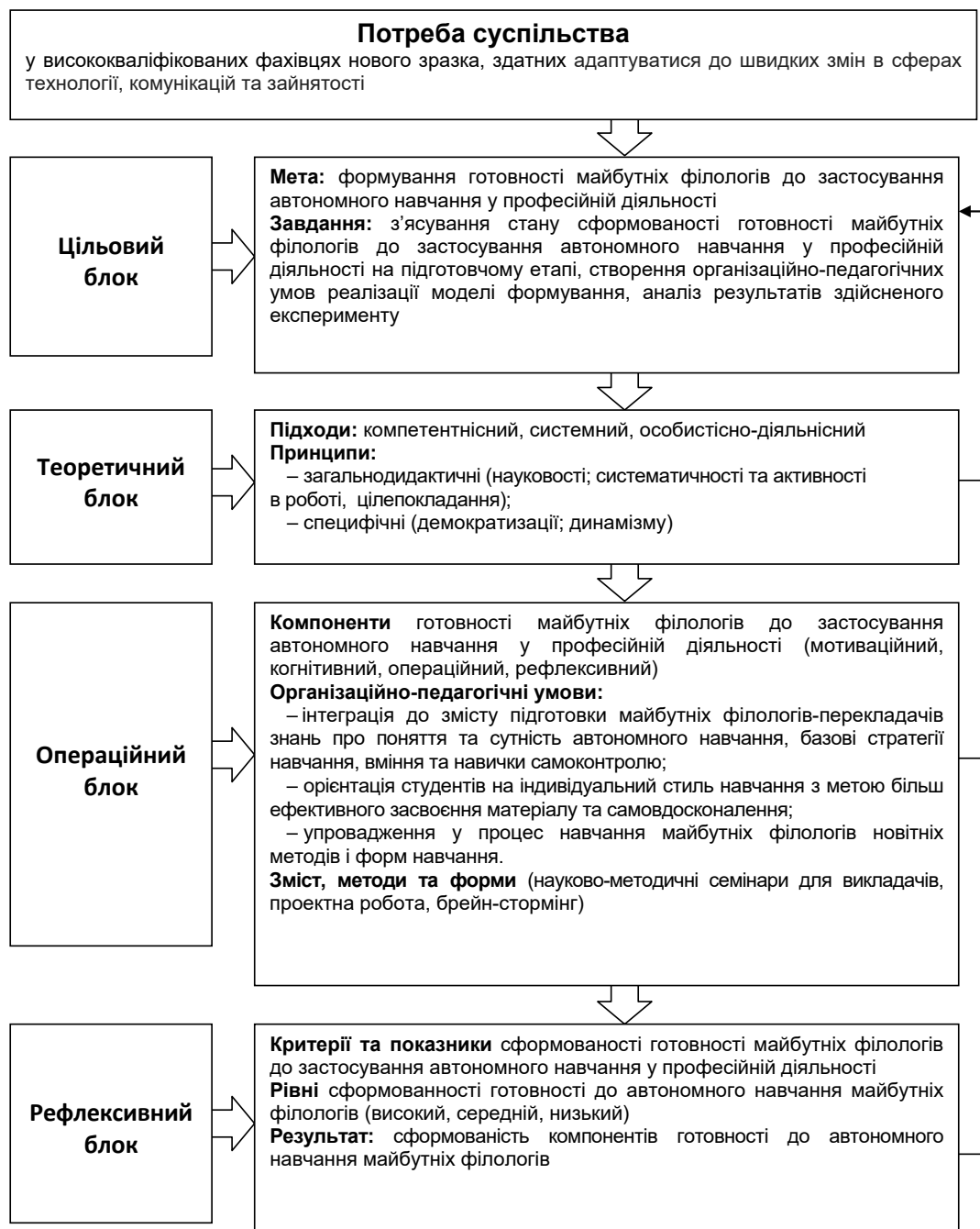

Рис. 1. Модель процесу формування готовності майбутніх філологів до застосування автономного навчання у професійній діяльності

Цільовий блок моделі визначає провідну мету (формування готовності майбутніх філологів до застосування автономного навчання у професійній діяльності), яка конкретизується низкою завдань (з'ясування стану сформованості готовності студентів-філологів до автономного навчання на підготовчому етапі, створення організаційно-педагогічних умов реалізації моделі формування, аналіз результатів здійсненого експерименту).

Теоретичний блок ґрунтується на трьох методологічних підходах: системному, компетентнісному, особистісно-діяльнісному підходах.

Формування готовності майбутніх філологів до застосування автономного навчання у професійній діяльності вимагає системного підходу до реалізації цього процесу. Вагомими аргументом на користь застосування системного підходу до формування готовності майбутніх філологів до застосування автономного навчання у професійній діяльності є те, що цей процес відбувається в рамках системи професійної підготовки студентів, тобто включається в підсистему фахової підготовки майбутніх філологів в університетах. Ця педагогічна система є не просто системою, а, насамперед, системою діяльності й відносин, що формуються та складаються в межах цієї системи й спрямовані на засвоєння студентами теоретичних основ щодо автономного навчання та вироблення і закріплення відповідних практичних умінь і навичок.

Компетентнісний підхід до формування готовності до автономного навчання означає спрямування зазначеного процесу на розвиток основних компетентностей майбутніх філологів, що передбачає не просто засвоєння студентом розрізнених знань і набуття окремих вмінь, а оволодіння комплексом елементів (знання, уміння, навички, досвід тощо). Компетентнісний підхід, який наразі є основним у освітніх системах більшості європейських країн, дасть змогу отримати низку переваг, які будуть відображатися у навчальних досягненнях студентів. Формування компетентностей, таким чином, може бути досягнуто за рахунок цілеспрямованого педагогічного впливу. Знання, уміння та навички, які набуваються, пов'язуються під кутом зору компетентнісного підходу зі здатністю діяти, тобто використовувати їх на практиці. І під час набуття, і під час застосування різних елементів компетентностей важливу роль відіграє мотивація як готовність до компетентних дій. Кінцевою педагогічною метою застосування компетентнісного підходу є здатність студента до самостійної і самовідповідальної діяльності, тобто пов'язаною з автономією.

Враховуючи вище зазначене, важливим у процесі формування готовності майбутніх філологів до застосування автономного навчання у професійній діяльності є застосування особистісно-діяльнісного підходу. Діяльнісний підхід до підготовки фахівців сприяє сприйняттю й усвідомленню

студентами себе як суб'єктів професійної діяльності. У свою чергу, таке розуміння своєї ролі спонукає студентів до активності у навчальному процесі, у ході якого вони опановують стратегії навчання, орієнтуються на відповідні етапи, планують різні способи реалізації, отримують можливість розкрити власні здібності, необхідні для подальшої самореалізації. Стратегії автономного навчання можуть розглядатись у контексті застосування діяльнісного підходу як специфічні форми пізнавальної діяльності.

Процесуальний блок моделі включає компоненти готовності майбутніх філологів до застосування автономного навчання у професійній діяльності (мотиваційний, когнітивний, операційний, рефлексивний), організаційно-педагогічні умови її формування, а також зміст, методи та форми навчання, що визначають методiku організації навчального процесу.

Необхідність застосування інноваційних форм організації освітнього процесу обґрунтовується тим, що автономне навчання передбачає сформованість у здобувачів освіти здатності до планування, здійснення самостійної пізнавальної діяльності, а також рефлексії та самоконтролю. Саме тому сучасна педагогічна практика передбачає впровадження таких форм, які дозволяють індивідуалізувати процес навчання, підвищити рівень мотивації студентів та забезпечити їхню активну участь в освітньому процесі

На нашу думку, ефективними формами організації автономного навчання майбутніх філологів є: проєктне навчання, що стимулює самостійне мислення, командну роботу й відповідальність за результати діяльності; перевернутий клас (*flipped classroom*), який забезпечує гнучкий підхід до засвоєння теоретичних знань і активну взаємодію в аудиторному середовищі; веб-квести, що орієнтовані на пошукову активність і розвиток навичок інформаційної грамотності; створення портфоліо, яке сприяє формуванню рефлексивних умінь і здатності до самооцінювання; індивідуальні навчальні траєкторії, що враховують навчальні стилі й темп засвоєння знань студентом; застосування онлайн-курсів з елементами самотестування, що підтримують безперервне самостійне навчання в цифровому середовищі.

Таким чином, зазначені форми створюють сприятливі умови для розвитку автономності, сприяють формуванню ключових компетентностей філолога та забезпечують поступовий перехід до самостійного професійного зростання.

Рефлексивний блок передбачає оцінку результатів формування готовності за визначеними критеріями, показниками та рівнями. Рівень сформованості визначається на основі змін у навчальній мотивації, здатності до самостійного планування й контролю, професійної самоідентифікації.

Упровадження в навчальний процес науково обґрунтованої моделі процесу формування готовності майбутніх філологів до застосування автономного навчання у професійній діяльності передбачає застосування адекватних методів діагностики та оцінювання стану сформованості досліджуваного феномена. Для оцінювання ефективності експериментальної роботи, спрямованої на формування готовності майбутніх філологів до застосування автономного навчання у професійній діяльності, ми пропонуємо уточнити також критерії й показники, які б об'єктивно відображали рівень його сформованості.

Мотиваційний компонент передбачає наявність у студентів-філологів мотивів саморозвитку і самоствердження, пізнавального інтересу, ціннісних орієнтацій у процесі навчання. Когнітивний компонент містить теоретичні знання, необхідні для реалізації навчальної автономії студентів. Операційний компонент містить практичні навички та уміння, алгоритми дій професійної діяльності студентів-філологів. Рефлексивний компонент відображає здатність студентів до адекватної самооцінки та здійснення ефективного самоконтролю.

Практичне впровадження моделі формування готовності до автономного навчання здійснено через низку цілеспрямованих педагогічних заходів та інноваційних методичних розробок. Зокрема, було запропоновано модифіковану навчальну програму дисципліни «Практичний курс основної іноземної мови (німецької)», яка доповнена тематичними блоками, присвяченими автономному навчанню. Це дозволило інтегрувати формування автономності в систему професійної підготовки студентів-філологів. Розроблено «Методичні рекомендації з автономного навчання для студентів філологічних спеціальностей» [5] із висвітленням тем: «Поняття і сутність автономного навчання», «Стратегії навчання» (в якій визначено та обґрунтовано 20 базових стратегій навчання для ознайомлення студентів з метою успішного вивчення іноземної мови), «Типологія студентів», «Формування медіакомпетентності студентів у процесі самостійної навчальної діяльності», «Самоконтроль у процесі автономного навчання». Заняття були сплановані так, щоб сприяти розумінню та засвоєнню цих стратегій на практиці. Для цього були розроблені такі завдання: формування портфоліо, ведення щоденника навчання, складання індивідуального плану, що формує відповідальність за результати, вміння планувати навчання, оцінювати власні досягнення та цілеспрямовано працювати над слабкими місцями. Завдяки таким завданням майбутні філологи поступово переходять до самостійного, свідомого та ефективного навчання.

Велику увагу слід приділяти формуванню мотивації до вивчення іноземних мов, усвідомленні професійної відповідальності та розвитку потреби в самореалізації.

Для формування навичок автономного навчання ефективно використовувати завдання, які стимулюють мотивацію, аналітичне мислення, пошукову активність та самооцінку результатів. Наприклад, студентам можна надати список якісних німецькомовних сайтів для самостійного вивчення мови з короткими описами й запропонувати обрати та презентувати найефективніший, аналізуючи його зміст, структуру, навчальний рівень, доступність та дидактичні можливості. Така діяльність сприяє розвитку інформаційної та медіакомпетентності.

Іншим прикладом є створення презентації на тему «Будинок моєї мрії в Німеччині» з використанням автентичних ресурсів з продажу нерухомості. Це завдання активізує мовну, міжкультурну, соціальну й технічну компетентності, дає змогу студентам застосувати набуті знання на практиці, оцінити власний прогрес і сформулювати уявлення про своє майбутнє.

Для формування відповідального ставлення до навчання та усвідомлення значущості майбутньої професії студентам було запропоновано створити презентацію про обраний університет Німеччини. Завдання передбачало пошук, аналіз і структуроване представлення автентичної інформації за розробленим планом. Особливу увагу приділено науковим проєктам, міжнародним програмам і культурному життю ВНЗ. Під час виконання завдання студенти розвивали навички самостійної роботи, критичного мислення та міжкультурної компетентності. Особливо їх вразила гнучка система освіти в Німеччині: можливість вибору навчальних дисциплін, гнучкий графік занять і значна частка самостійної роботи. Це спонукало до порівняння з українською системою, усвідомлення цінності автономного навчання й формування власних освітніх цілей.

Враховуючи різні стилі сприйняття інформації студентами нами було розроблене інтерактивне заняття за темою «Mode und Geschmack», орієнтоване на розвиток автономного навчання. Завдання були підібрані таким чином, щоб кожен міг обрати відповідну форму роботи (індивідуально, в парах або групі), тип завдання (візуальне, сенсорне, комунікативне чи аудитивне) та спосіб виконання. Заняття охоплювало роботу з текстом, інтернет-ресурсами, пантомімами, рольовими іграми, презентацією результатів. Під час заняття студенти продемонстрували високу мотивацію, активність, інтерес та ефективне засвоєння матеріалу. Завдяки врахуванню стилів навчання, автономії у виборі завдань і підтримці викладача як консультанта було досягнуто значно кращих результатів порівняно з традиційними формами навчання.

Окрім індивідуальних завдань, важливим інструментом формування автономного навчання може бути участь студентів у проєктній роботі. Зокрема, було реалізовано середньостроковий

практико-орієнтований проєкт «Німці Дніпра», у межах якого студенти проводили дослідницьку роботу, організовували екскурсію містом із відвідуванням місць, пов'язаних з історією німецької громади, готували презентації та інформаційні буклети.

Проєкт сприяв розвитку командної роботи, ініціативності, відповідальності та навичок дослідження. Таким чином, студенти не лише розвивали мовні й міжкультурні компетентності, а й мали змогу відчутти практичну цінність автономного навчання та його вплив на професійне зростання.

Висновки. Запропонована модель процесу формування готовності майбутніх філологів до застосування автономного навчання в професійній діяльності забезпечує цілісний підхід до організації педагогічного впливу, дозволяє конкретизувати цілі, завдання, методи й засоби навчання, спираючись на теоретичні засади системного, компетентнісного та особистісно-діяльнісного підходів. Її ефективність забезпечується комплексом методологічних підходів, відповідними принципами і організаційно-педагогічними умовами. Застосування моделі сприяє цілеспрямованому формуванню в студентів здатності до самонавчання, розвитку навичок самоконтролю та самовдосконалення, що є важливими умовами їхньої подальшої професійної самореалізації.

Перспективи подальшого розвитку дослідження вбачаються у розробленні діагностичних інструментаріїв для оцінювання рівня сформованості готовності до автономного навчання, удосконаленні цифрових освітніх середовищ, що сприяють самостійному навчанню, а також у впровадженні авторських програм і курсів, спрямованих на розвиток автономії студентів у процесі фахової підготовки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дмітренко Н. Є. Автономне навчання професійно орієнтованого англомовного спілкування майбутніх учителів математики : монографія. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2020. 504 с.
2. Журавська Л. Функціональна модель самостійного автономного навчання студентів. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*. 2018. Вип. 17. С. 51–57.
3. Іжко Є. С. Базові компоненти автономного навчання. *Міжнародний філологічний часопис*. 2021. Вип. 12(1). С. 126–133.
4. Іжко Є. С. Організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх філологів до застосування автономного навчання у професійній діяльності. *Гуманітарні студії: педагогіка, психологія, філософія*. 2023. Т. 14, № 3. С. 43–51.
5. Іжко Є. С. Методичні рекомендації з автономного навчання для студентів філологічних спеціальностей : методичні рекомендації. Дніпро : ЛІРА, 2021. 34 с.
6. Комар О. Мотивація студентів до автономного навчання у процесі вивчення перекладознавчих дисциплін. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2021. Вип. 3. С. 92–99.
7. Смольнікова О. Г. Моделювання автономного навчання в іншомовній освіті вищої школи Британії. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова: Серія 05. Педагогічні науки: реалії та перспективи : зб. наук. пр.* 2022. Спецвип. Т. 2. С. 119–124.
8. Benson P. Teaching and researching autonomy in language learning. London : Longman, 2001. 114 p.
9. Bimmel P., Rampillon U. Lernerautonomie und Lernstrategien. München : Goethe-Institut, 2000. 208 S.

Дата першого надходження рукопису до видання: 06.10.2025
 Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 24.11.2025
 Дата публікації: 19.12.2025